

Tilburg University

De verantwoordelijkheid voor de loon- en prijsvorming, de budgetpolitiek en de geldpolitiek

Schouten, D.B.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1959

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Schouten, D. B. J. (1959). De verantwoordelijkheid voor de loon- en prijsvorming, de budgetpolitiek en de geldpolitiek. *Maandschrift Economie*, 24(2), 73-81.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische,
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Vier en twintigste jaargang No. 2 november 1959

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE LOON- EN PRIJSVORMING, DE BUDGETPOLITIEK EN DE GELDPOLITIEK ¹⁾

door

Prof. Dr. D. B. J. SCHOUTEN

Overbekend is de quantiteitsformule van I. Fisher $MV = PT$. Zij kan echter slechts steun geven aan onze gedachten over het verband tussen de geldhoeveelheid (M), het gemiddelde prijsniveau (P) en de bedrijvigheid (T), als men weet welke factoren de omloopsnelheid van het geld (V) bepalen. Het is daarom de onsterfelijke verdienste van Keynes geweest om aan te geven van welke fundamentele factoren de omloopsnelheid van het geld — hier gedefinieerd als verhouding tussen het nationale inkomen en de totale in omloop gebrachte geldhoeveelheid — afhankelijk is. Zo wees hij erop, dat als de liquiditeitsvoorkeur toeneemt, het nationale inkomen moet dalen, tenzij de grotere liquiditeitsvoorkeur *zonder meer* wordt bevredigd door een grotere geldhoeveelheid in omloop te brengen. Met andere woorden: de omloopsnelheid van het geld zal tengevolge van een grotere liquiditeitsvoorkeur dalen.

Eveneens maakte Keynes ons erop attent, dat als de investeringsneiging toeneemt, ook het nationaal inkomen moet stijgen tenzij aan de grotere investeringsneiging *zonder meer* kan worden voldaan door een grotere spaarneiging ofwel het investeringsvolume tot het oude niveau wordt beperkt door een hogere rentevoet via een grotere gedschaarste te realiseren. Met andere woorden: de omloopsnelheid van het geld zal tengevolge van een relatieve stijging van de investeringsneiging toenemen en bij een relatieve stijging van de spaarneiging afnemen.

De betekenis van deze twee lessen van Keynes is deze, dat — ook al blijft de in omloop gebrachte geldhoeveelheid onveranderd —

¹⁾ Inleiding voor de Tilburgse Academische Economische Kring op 24 oktober te Eindhoven.

het nationale inkomen toch kan variëren overeenkomstig de verandering in de liquiditeitsvoorkeur, de investeringsneiging en de spaarquote bij gegeven betalingsgewoonten. De omloopsnelheid van het geld uit de formule van I. Fisher is dus, zeker op korte termijn gezien, geen constante. Wel zal de *transactiegeldbehoefte* bij een stijgend inkomen toenemen en bij een dalend inkomen afnemen. De inkomenssnelheid van het hierbedoelde actieve geld is dus wel een constante. Men kan deze meerdere of mindere transactiegeldhoeveelheid ook gelijk stellen aan de ontpotting van voordien in-actief resp. aan de oppotting van voordien actief geld bij gelijkblijvende totale geldhoeveelheid. Voorts is het eveneens duidelijk, dat bedoelde ontpotting resp. oppotting van geld achterwege kan blijven als voor de inflatoire ontpottingen een inflatoire creatie van nieuw geld en voor de deflatoire oppotting een deflatoire vernietiging van bestaand geld in de plaats treedt. Hoe dit ook zijn moge, de inflatoire resp. deflatoire financiering kan voor een gesloten volkshuishouding gemeten worden door de normale kasquote, d.w.z. de transactiegeldquote van het nationale inkomen, te vermenigvuldigen met de gerealiseerde toeneming van het nationale inkomen.

Nu kan men stellen — zoals de president van de Nederlandsche Bank doet ¹⁾ — dat het effect van elke inflatoire financiering in zulk een gesloten volkshuishouding ²⁾ een toegenomen nationaal inkomen is en het effect van elke deflatoire financiering een afgenomen nationaal inkomen is. Bijzonder nuttig is derhalve de meting van de publieke inflatoire resp. deflatoire financiering, indien men de betekenis van de *publieke sector* voor het nationale inkomen wil analyseren.

Nog interessanter is wellicht de analyse van een inflatoire resp. deflatoire financiering van de *particuliere sector*. Zoals wij hebben gezien, zijn de autonome oorzaken daarvan terug te voeren tot een verandering in de liquiditeitsvoorkeur en in de investerings- en spaarneiging bij gegeven betalingsgewoonten van deze sector. De uiteindelijke autonome oorzaken van een wijziging in genoemde drie neigingen zijn veranderingen in smaak, bevolkingsgroei, techniek en in het algemene politieke klimaat. Men kan de particuliere

¹⁾ Zie o.a. Dr. M. W. Holtrop „The relative responsibilities of Governments and Central Banks in controlling inflation”. Round Table on Inflation of the International Economic Association, 1959.

²⁾ In een open volkshuishouding is naast of in plaats van een toegenomen nationaal inkomen het betalingsbalanstekort het effect van elke binnenlandse inflatoire financiering. Omgekeerd kan het betalingstekort per saldo nul zijn, als het buitenland eveneens inflatoir financiert. De resulterende stijging van het eigen nationale inkomen is dan te beschouwen als een noodzakelijke aanpassing aan de buitenlandse inflatie ter handhaving van een vaste wisselkoers.

sector echter geen verwijten maken wanneer daarin op volkomen rationele wijze wordt gereageerd op veranderingen in de algemene data van onze volkshuishouding. De vraag rijst wie verantwoordelijk moet worden geacht om compenserende maatregelen te treffen, indien de reacties van de particuliere sector een ongewenste stijging of daling van het nationale inkomen teweeg brengen: de centrale overheid of de centrale bank.

Het antwoord op deze vraag moet — zoals wij nog zullen zien luiden: in tijden van absolute kapitaalovervloed is uitsluitend de centrale overheid verantwoordelijk, omdat dan uitsluitend de budgetpolitiek een werkzaam instrument is, terwijl in tijden van relatieve kapitaalschaarste vooral de centrale bank verantwoordelijk is met dien verstande, dat men de president van de centrale bank nimmer een verwijt mag maken als de centrale overheid het spel niet goed speelt. Om een en ander goed te kunnen begrijpen, dienen wij het fundamentele onderscheid tussen een situatie van absolute kapitaalovervloed en een situatie van relatieve kapitaalschaarste duidelijk te zien.

In dit verband vestigde Keynes onze aandacht op het feit, dat een uitbreiding resp. een inkrimping van de geldhoeveelheid bij gegeven nominale lonen en prijzen of — wat grotendeels¹⁾ op hetzelfde neerkomt — een daling resp. stijging van de nominale lonen en prijzen bij een gegeven geldhoeveelheid geen invloed kan hebben op het reële nationale inkomen, indien *en slechts indien* — maar dit wordt veelal²⁾ vergeten — er een gebrek aan rendabele investeringsmogelijkheden bestaat. Een dergelijke situatie kan gekenschetst worden door een zodanige overcapaciteit aan kapitaalgoederen bij gebrek aan bevolkingsgroei en technische vooruitgang niet alleen in het heden maar ook in de toekomst, dat de rendementsverwachtingen met betrekking tot een uitbreiding van de kapitaalgoederenvoorraad nihil zijn. Men zegt dan in het jargon van de economen, dat de investeringen onelastisch zijn ten opzichte van een verlaging van de rentevoet.

In een dergelijke situatie van *absolute kapitaalovervloed* is er

¹⁾ Een stijging van de nominale lonen en prijzen dupeert de vaste inkomens-trekkers en kan zodoende een andere invloed hebben dan een dienovereenkomstige inkrimping van de geldhoeveelheid.

²⁾ O.a. door J. Pen in zijn „Moderne economie” als hij bij de recapitulatie van zijn voornaamste stellingen in hoofdstuk XI, par. 3 de dwarskijkers op het Keynesiaanse denken becritiseert. Hierin zegt hij zonder meer, dat de stelling van de dwarskijkers: „Werkloosheid wordt door een te hoog loonpeil veroorzaakt” logisch fout is, als gevolg van het feit, dat men micro- en macro-economie ver-mengt.

echter zeer spoedig geen sprake meer van de mogelijkheid om de rentevoet nog te verlagen. Als er immers niet automatisch geïnvesteerd wordt wat er gespaard is, zal het nationale inkomen moeten dalen totdat de besparingen uit het inkomen eveneens zo laag zijn geworden, dat zij niet meer maar ook niet minder bedragen dan de autonome uitgaven. Bij een dergelijk „under employment evenwicht” is, als ondertussen de geldhoeveelheid niet wordt gewijzigd, de liquiditeitspositie overal in de volkshuishouding zo groot, dat het gewenste rendement voor het prijsgeven van een gedeelte van deze liquiditeitsovervloed minimaal wordt. Met andere woorden: de rentevoet — dit is een andere term voor het gewenste rendement — is in dit geval reeds spoedig minimaal en kan derhalve niet meer worden verlaagd. Men zegt dan in het jargon van de economen, dat de vraag naar geld oneindig elastisch is ten opzichte van een variatie van de rentevoet.

Beter zou het, naar mijn mening, zijn in dit geval te spreken van een volkomen onelastische rentevoet ten opzichte van een variatie van de geldhoeveelheid. Mathematisch gezien komt een en ander natuurlijk op hetzelfde neer, daar het omgekeerde van oneindig de volkomen nul is, doch causaal geredeneerd is het niet onbelangrijk om aan te geven wat de oorzaak en wat het gevolg is. Als er sprake is van een politiek van geldverruiming in geval van een underemploymentevenwicht, ontstaan door een situatie van absolute kapitaalovervloed, moet men in het oog houden, dat een vermeerdering van de geldhoeveelheid geen invloed kan hebben op de rentevoet en is dus de eerstgenoemde grootte de oorzaak en de rentevoet het gevolg, hetwelk in dit geval geen quantitative betekenis heeft. Als evenwel de rentevoet door de geldpolitiek niet verlaagd kan worden, zal daardoor ook de investeringsbedrijvigheid niet kunnen worden gestimuleerd. De omloopsnelheid van het geld is derhalve in een situatie van absolute kapitaalovervloed een volkomen onbepaalde grootte. Dit betekent, dat dan — uitgaande van een gesloten volkshuishouding — noch een variatie van de geldhoeveelheid bij gegeven nominale lonen en prijzen en evenmin een variatie van de nominale lonen en prijzen invloed kan hebben op het reële nationale inkomen.

De meest fundamentele vraag, die wij ons moeten stellen is dus deze: hebben wij thans nog te maken met een situatie van absolute kapitaalovervloed, waarbij het enige redmiddel om uit de slump te komen de budgetpolitiek van de centrale overheid is of bevinden wij ons in een situatie van *relatieve kapitaalschaarste* om nog maar niet te spreken van absolute kapitaalschaarste.

Persoonlijk ben ik er van overtuigd, dat er thans geen sprake kan zijn van absolute kapitaalovervloed in de meeste Westerse volkshuishoudingen, gezien de overal snel toenemende beroepsbevolking en de enorme technische vooruitgang, welke meer dan ooit wordt gestimuleerd door de versterkte internationale contacten. Er is geen gebrek aan rendable investeringsmogelijkheden en dus moet de investeringsbedrijvigheid worden beperkt tot het niveau van de nationale besparingen door een redelijk hoge rentevoet zijn evenwichtscheppende functie te laten vervullen. Voorts zal de geldpolitiek en niet de budgetpolitiek als zodanig de verantwoordelijkheid moeten dragen om een evenwichtige rentevoet te realiseren via een aangepaste geldvoorziening. Ingeval van relatieve kapitaalschaarste zijn de investeringen wél gevoelig voor de hoogte van de rentevoet en daar de rentevoet op zijn beurt wordt bepaald door de liquiditeitspositie, zijn de investeringen ook afhankelijk van de in omloop gebrachte geldhoeveelheid.

Met rentevoet wordt hier bedoeld het gewenste rendement dat voor vele investeringsobjecten echter niet waarneembaar is. Slechts het gewenste rendement voor de belegging in z.g. goudgerande obligaties is waarneembaar, maar deze rentevoet is niet zonder meer bepalend voor de investering in meer riskante objecten. Niemand zal echter ontkennen, dat een verruiming van de liquiditeitspositie ook de investering in meer riskante objecten bevordert. Men kan dit zonder meer als relatie accepteren, doch het is eveneens juist om twee afzonderlijke effecten in deze relatie te onderkennen, nl. een verruiming van de liquiditeitspositie verlaagt het gewenste rendement en deze heeft op zijn beurt een uitbreiding van de investeringsbedrijvigheid tengevolge.

Hoe dit ook geformuleerd wordt, duidelijk is dat de omloop-snelheid van het geld ten tijde van een *relatieve* kapitaalschaarste, indien de investeringsneiging, de spaarneiging, de liquiditeitsvoorkeur, de betalingsgewoonten en het full-employment-inkomen gegeven zijn, eveneens een constante is. Dit betekent, dat dan een uitbreiding van de geldhoeveelheid tot een dienovereenkomstige loon- en prijsstijging aanleiding geeft. Niemand zal dit ontkennen, ook niet de meest vurige aanhanger van de Keynesiaanse theorie.

Anders wordt de situatie echter, wanneer men uitgaande van de beschreven situatie de geldhoeveelheid inkrimpt of — wat grotendeels op hetzelfde neerkomt — de nominale lonen en prijzen bij gegeven nominale geldhoeveelheid laat stijgen. In dat geval moet er noodzakelijk werkloosheid komen. De daling van het reële nationale inkomen zal waarschijnlijk iets geringer zijn dan de inkrim-

ping van de geldhoeveelheid of de stijging van de nominale lonen en prijzen, gezien het feit dat allerlei autonome bestedingen niet meegaan met de algemene daling van het reële inkomen, maar dit doet geen afbreuk aan mijn stelling, dat de oorzaak van werkloosheid, ingeval van een relatieve kapitaalschaarste, gelegen is in het niet proportionele verloop van nominale lonen en prijzen enerzijds en de in omloop gebrachte geldhoeveelheid anderzijds. De oorzaak van deze werkloosheid, door de klassieke auteurs reeds ondertekend als monetaire frictie-werkloosheid, is duidelijk van geheel andere aard als de Keynesiaanse a-monetaire werkloosheid van de absolute kapitaalovervloed. Zij dient derhalve ook door geheel andere instrumenten van economische politiek te worden bestreden. Tevens dient dan weer de klassieke theorie en niet de theorie van Keynes als basis voor het beleid te worden gehanteerd¹⁾.

Meer dan de klassieke schrijvers dienen wij ons heden ten dage echter bewust te zijn van het sociale krachtenveld, d.w.z. de institutionele structuur van onze maatschappij — waaronder begrepen de invloed van een niet meer actuele theorie van de absolute kapitaalovervloed — op het feitelijke politieke handelen. Zelfs de duidelijk in de meeste Westerse landen niet meer actuele theorie van de absolute kapitaalschaarste van Marx, welke de werkloosheid weer anders verklaart, nl. als gevolg van een te geringe kapitaalgoederenvoorraad, speelt thans nog een grote rol bij vele politici. Wij hebben er rekening mede te houden, dat de interpretatie van een gegeven werkloosheid verschillend is bij de te onderscheiden machtsgroeperingen, willen wij het feitelijke spel van deze machten kunnen doorzien. Dit is dan ook de reden waarom een grondige scholing in de geschiedenis van de economie onmisbaar moet worden geacht voor een goede economische vorming.

Wij constateren in de economische werkelijkheid drie grote machtsgroeperingen: die van de loontrekkers, die van de werkgevers en die van het algemeen belang. Het laatste omvat meer dan het gezamenlijke belang van de werknemers en werkgevers. Het algemeen belang eist bijvoorbeeld een stabiel prijsniveau, opdat de vaste inkomenstrekkingen of de houders van nominale vorderingen niet in de

¹⁾ De door Pen op.cit. zogenoemde misvattingen van de dwarskijkers op het Keynesiaanse denken zijn inderdaad formidabele denkfouten, ingeval er een absolute kapitaalovervloed heerst. Daar staat echter tegenover, dat Pen zich vergist als hij denkt, dat zijn Keynesiaanse opvattingen ook opgaan in tijden van relatieve kapitaalschaarste. Dan zijn wat hij noemt misvattingen in het algemeen juiste opvattingen. Zeker geldt dan, dat de werkloosheid door een te hoog loonpeil wordt veroorzaakt.

verdrukking komen. Het belang van ondernemers eist een zo-
danige organisatie, dat de winstmarges niet te laag worden en
het belang van de loontrekkers is dat een nationale productiviteits-
stijging niet alleen ten goede komt aan de niet-loontrekkers.
Bovendien vinden de loontrekkers het dikwijls niet prettig als an-
dere loontrekkers, waarvan het werk niet hoger geklassificeerd is
als het eigen werk, veel meer verdienen dan zij zelf, omdat zij toe-
vallig in een minder expanderende bedrijfstak werken dan de an-
deren.

De hierbedoelde magneetwerking van een loonsverhoging in een
relatief snel expanderende bedrijfstak op de andere bedrijfstakken
is zo duidelijk waarneembaar, dat het niet te verwonderen valt dat
in vele Westerse landen de algemene loonstijging veelal groter is
dan de gemiddelde nationale productiviteitsstijging. Een stijging
van het gemiddelde prijsniveau en vooral van de prijzen in de min-
der expanderende bedrijfstakken kan dan niet uitblijven. Een werk-
loosheid moet vervolgens optreden, tenzij de monetaire autoriteiten
de machtsstrijd verliezen, dus toegeven door voor een werkgelegen-
heidscheppende uitbreiding van de geldhoeveelheid zorg te dragen
en daarmee de reeds gerealiseerde loon- en prijsstijging achteraf
sanctioneren. Houden zij echter voet bij stuk, dan kunnen zij het
spel toch nog verliezen als de centrale overheid onder aandrang
van Keynesiaans georiënteerde kamerleden maatregelen treft om
door een verhoging van haar uitgaven of een verlaging van haar be-
lastingen de monetaire frictiewerkloosheid te bestrijden. Als de de-
mocratie zo ver gevorderd is, dat de aanhangers van de werknemers-
en werkgeversorganisaties een overheersende positie in het parle-
ment innemen, kan aldus in een gesloten volkshuishouding een
voortdurende stijging van het algemene prijspeil nauwelijks worden
voorkomen.

In een open volkshuishouding is het binnenlands toelaatbare
prijsniveau een functie van het buitenlandse prijsniveau bij vaste
wisselkoersen. Hebben de vakverenigingsleiders dan geen eerbied
voor de gegeven wisselkoers, zoals in Frankrijk vóór de Gaulle aan
het bewind kwam het geval was, dan zijn voortdurende devaluaties
en protecties noodzakelijk om de te snelle binnenlandse prijsont-
wikkeling aan te passen aan de buitenlandse prijsontwikkeling.

Hebben daarentegen de vakverenigingsleiders wel eerbied voor
de vaste wisselkoersen — zoals hier te lande — dan wordt een
spel gespeeld over de interpretatie van het juiste binnenlandse prijs-
niveau in verhouding tot het buitenlandse. Zolang er een betalings-
balansoverschot is, zullen dan de lonen sneller stijgen dan de ge-

middelste productiviteit, waarna als het spel iets te ver is doorgevoerd en betalingsbalanstekorten optreden, toegestemd wordt in een politiek van bestedingsbeperking.

Internationaal gezien is er echter nauwelijks meer een rem om een voortdurende internationale prijsstijging te voorkomen. Dit betekent, dat wij ook voor Nederland — als open volkshuishouding bij uitstek — rekening moeten houden met een regelmatige stijging van het binnenlandse prijsniveau, zolang de situatie van relatieve kapitaalschaarste blijft bestaan en ik zie hierin voorlopig nog geen verandering komen.

Aan wie de schuld? Zeker kan men niet de schuld geven aan de werknemersorganisaties, want zij streven naar mijn mening terecht naar een afroming van de overwinsten in de expanderende bedrijfstakken. Ook niet aan de loontrekkers van de minder expanderende sectoren van de economie, want zij willen terecht niet achter blijven. Evenmin aan de ondernemers van deze laatste sectoren, als zij aan de algemene drang tot loonsverhogingen toegeven om hun arbeiders te behouden en zich terecht in het belang van het handhaven van hun redelijk geachte winstmarge organiseren en loonsverhogingen in de prijzen doorberekenen. De presidenten van de centrale banken treft evenmin blaam, wanneer zij hun best doen om de geldvoorziening krap te houden terwille van een waardevaste geldeenheid, doch de centrale overheden die onder de druk gesteld worden van de machtige werknemers- en werkgeversorganisaties zodra er een toenemende werkloosheid wordt waargenomen. De centrale overheden kunnen tenslotte niet weigeren in een democratie, als de machtigste groeperingen in de volkshuishouding om inflatoire maatregelen ter bestrijding van een monetaire frictiewerkloosheid vragen. In een sfeer van Keynesiaans denken ligt het dus voor de hand, dat er voortdurend een dergelijke budgetaire *bestedingsinflatie* wordt bedreven, waardoor de kwade gevolgen van de eerst opgetreden *kosteninflatie* met betrekking tot de werkgelegenheid zo snel mogelijk teniet worden gedaan.

In een sfeer van klassiek economisch denken huldigt men daarentegen de opvatting, dat de kwade gevolgen van een kosteninflatie noodzakelijk zijn om een voortdurende prijsstijging te voorkomen. Men meent dan, dat een zekere mate van werkloosheid noodzakelijk is om de op zichzelf rechtvaardige looneisen te matigen. Men is dus niet direct bereid om budgetaire maatregelen te nemen als er werkloosheid heerst zonder dat de prijzen dalen. De centrale regering moet, wil deze politiek succes oogsten, echter sterk staan; er moet bovendien een overwicht van in de orthodox klassieke leer

geschoolde parlementsleden zijn; de vakverenigingen dienen er in te berusten ter wille van de volledige werkgelegenheid wat minder van de monopolistische winstmarges te willen afknabbelen. Zo niet een dergelijke haast onredelijke zelfbeheersing bij de leiders van de werknemersorganisaties wordt gevonden, is wellicht een te grote werkloosheid noodzakelijk voor een stabiel prijsniveau. Maar of hiermede het algemeen belang beter wordt gediend dan bij een inflatoire full-employmentpolitiek kan eigenlijk niemand zeggen. Het is een kwestie van subjectieve afweging van twee kwade gevolgen van onze huidige maatschappijstructuur: meer werkloosheid en minder geldontwaarding of minder werkloosheid en meer geldontwaarding. Of kan misschien onze huidige maatschappijstructuur verbeterd worden in die zin, dat wij wederom, zoals dat vroeger het geval was, iets meer gezag en verantwoordelijkheid, niet alleen voor de geldpolitiek maar ook voor de nominale loonvorming en de monetaire budgetpolitiek geven aan waarlijk onafhankelijke instanties en iets minder aan de georganiseerde belangengroeperingen? Slechts dan zouden m.i. de beide doelstellingen van de economische politiek, m.n. volledige werkgelegenheid en een waardevaste geld-eenheid tegelijkertijd gerealiseerd kunnen worden!